

## ЛЮБЛІНЬСКА УНІЯ В РОСІЙСЬКІЙ ТА БІЛОРУСЬКІЙ ІСТОРІОГРАФІЇ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ ст.\*

*У статті докладно проаналізовано погляди російських і білоруських істориків другої половини ХІХ – початку ХХ ст. на Люблінську унію 1569 року.*

**Ключові слова:** Люблінська унія, історіографія, історичний процес

Російські та білоруські історики другої половини ХІХ – початку ХХ ст., з огляду на тісні та тривалі історичні взаємини Російської держави з Україною, Литвою, Польщею, Балтією уважно ставилися до періоду утворення Речі Посполитої, а відтак і тема Люблінської унії 1569 р. була завжди важливим об'єктом їхніх студіювань. І варто визнати, що цей доробок є істотним і важливим, хоч, зрозуміло, він подекуди не позбавлений суб'єктивних оцінювань та емоційних нашарувань, зумовлених власними переживаннями і специфікою імперського мислення більшості тогочасних учених. Ця специфіка своєю чергою становить мету нашого дослідження, що конкретно полягає в спробі аналізу основних тенденцій з'ясування унійного процесу російськими та білоруськимим вченими у дореволюційний період. В історичній думці ця проблема висвітлена фрагментарно, зокрема у працях Георгія Галенченка, Володимира Дьякова, Тадеуша Кручковського, Олександра Нечухріна, Анатолія Сахарова, Олексія Столярова, Олексія Цамуталі, Валера Чарапіці, Олега Шами, Андрея Янушкевіча [1].

Литовсько-польський унійний процес привертав увагу вже дослідників першої половини ХІХ ст. Так, Петро Симоновський, вивчаючи універсал, виданий Сигізмундом-Августом на сеймі в Любліні, відзначав: “Багато поляків повходили у ті [українські] провінції, де по-всякому землі з угіддями собі придбали і найзнатніші урядові місця поміж собою розібрали, а Малоросіян зовсім зневажати почали, не маючи з ними ніякої рівності, і не інакше їх, як за підданих вважали” [2, 3].

Першим же свою увагу безпосередньо щодо Люблінського сейму та укладання на ньому в 1569 р. унії серед білорусько-російських істориків звернув Михайло Коялович. Невдовзі дослідник відшукав рукопис Щоденника Люблінського сейму 1569 р., який підготував до видання (1869). У своїх наукових студіях учений досить гостро критикує польську політику та унійний процес, зокрема, виходячи з того, що “можна писати що завгодно про єдність народів, які населяли Литву та Польщу, але наука і життя завжди будуть стверджувати, що населення Литви та Польщі з найдавніших часів різко відрізняється своїми групами за національними особливостями”. Саме тому, на думку дослідника, “союз Литви і Польщі міг існувати лише як зовнішній союз без внутрішнього об'єднання, наприклад, у формі однієї династії для обох держав і спільного захисту від зовнішнього ворога, як і дійсно існував із горем навіпіл до самої Люблінської унії” [3, 8, 12].

Аналізуючи реституційний акт приєднання до Польщі Київщини на Люблінському сеймі, Михайло Осипович досить емоційно зауважує: “Гонорова, торжествуюча вже самовпевненість польська жодним чином не уявляла, що вона наробить цією новою вимогою і цими міркуваннями. Віддати полякам Київ – цю народну та релігійну святиню! – це вже було надто важким і для руських [людей,] і для литовців, вже без розрізнення народностей і посад” [3, 58–59]. Доводячи далі, що в Литві та Польщі були цілком “різні елементи”, дослідник вважає, що саме “Люблінська унія відкривала їх насильницьки одне перед іншим” і тому “боротьба повинна була зав'язатися неминуче”. Адже “Люблінська унія посилювала її ще й тим, що насильницьки гарантувала торжество польських елементів над елементами литовського князівства, особливо руськими, як більш оманливих через схожість корінних слов'янських витоків і більш небезпечними через сусідство сильної

\*Стаття виконана в межах договірної теми “Білоруська й українська історіографія та формування історичної свідомості білорусів і українців у 1918–1945 рр.” “ДФФД–БРФФД–2009” Ф29.5/10, держбюджетної теми “Історична наука України, Польщі, Білорусі в контексті модерного націотворення: компаративний аналіз” (номер держреєстрації 0109U002865).

російської держави. Проте, – продовжує вчений, – насилля, навіть ретельно гарантоване очевидним успіхом, не завжди веде до дійсного успіху. Так сталося і з Люблінською унією. Вона вимучила та зіпсувала життя суто польського населення, областей дійсної Польщі” [3, 83–84].

Окрім цього, на думку Михайла Кояловича, головні наслідки Люблінської унії полягали також у наступному: “В монархічній Литві заміна спадкової династії республіканською виборністю неминуче посилила і без того потужний у ній аристократизм, що мало відразу ж відобразитися гнобленням на всіх нижчих станах. Ці стани тепер, замість династії, що володарювала, отримували олігархів. Ось тому, – каже він, – після Люблінської унії у Литовському князівстві стали можливими такі всесильні партії, як Потоцьких, Чарторийських чи Радзівілів, яких ніколи не могла виставити власне Польща. Литовський стан речей, настільки привабливий для вищої польської шляхти, не міг залишатися без наслідування. Шляхта потяглася за литовською аристократією. Польський історичний устрій шляхетства розстроювався ще більше. Псувався природний історичний польський шляхтич”. Ба більше, найважливішим наслідком учений вважає те, що “Люблінська унія цілковито відривала литовську і навіть польську аристократію і шляхту від народу. Всі вони, – продовжує історик, – один за одним понеслися вгору до незліченних переваг і домагань, а народ залишили поза собою, – він опинився надто низько щодо них, вони його ще більше штовхнули та скинули у безвихідне рабство, в якому життя холопа цінувалося так низько, як ніде не цінується життя негра” [3, 84–85].

Один із найвідоміших і найавторитетніших істориків Росії другої половини XIX ст. – Сергій Соловйов – інтерпретував Люблінську унію також у критичних фарбах, але дещо прохолодніше. Зокрема, у своїй фундаментальній праці з російської історії він відзначав: “У 1569 р. був скликаний сейм у Любліні. Литовці спочатку і тут потужно опиралися, але потім повинні були погодитися на з’єднання (унію), коли побачили, що не підтримуються руськими; а руським було все одно, чи бути в з’єднанні з Литвою, чи з Польщею, адже литовські вельможі вели себе стосовно до руського народонаселення зовсім не так, щоб могли заслужити його прив’язаність”. Оцінюючи наслідки цього “з’єднання”, дослідник доводить, що воно “пішло явно на шкоду Литві, яка мусила поступитися Польщі Підляшшям, Волиню та князівством Київським. Однак, – продовжує російський історик, – у той час, як, очевидно, справа об’єднання Литви з Польщею була завершена, коли корінні руські області були безпосередньо з’єднані з королівством Польським, в областях Польщі та Литви все більше і більше посилювався рух, який повинен був повести до відторгнення руських областей від Польщі” [4, 614–615]. Тим більше, на думку Сергія Соловйова, “аристократія західноруська почала слабнути в устремлінні своєму підтримувати руську віру та народність; осередок її діяльності був не на Русі, а в Короні Польській, при дворі, в сенаті; аристократія руська складала частину аристократії польської і намагалася прирівнятися до загалу; інтереси руські були для неї інтересами провінційними, і тому вона скоро охолола до них як нижчих за неї” [5, 378].

Власну інтерпретацію польсько-литовської унії запропонував білорусько-український історик Митрофан Довнар-Запольський, яку виклав у нарисі “Польсько-литовська унія на сеймах до 1569 року”. Критикуючи польських істориків, які акцентували увагу лише на зовнішніх чинниках унії як засобу “окультурення” Литви і України, вчений цілком слушно стверджує: “Унія 1569 р. не була тією ідеальною унією, проекти якої так рясно склалися польськими політиками. Мало минути ще мінімум три чверті століття, коли поляки, зрештою, могли почувати себе в Литві та Північно-західній Русі як удома. Але це вже був час агонії обох держав” [6, 2].

Прикметно, що Митрофан Вікторович Довнар-Запольський єдиний із тогочасних білорусько-російських істориків аналізував Люблінську унію в площині її впливу та наслідків для України. Цікавим стало і намагання дослідника поєднати це державне об’єднання з цією релігійною епохою, що мала місце в 1596 р. під час церковного собору в Бресті. З цього приводу вчений підсумував: “Ні, не унію релігійну треба було висувати польським політикам, а цілковиту рівність релігій; не релігійна унія потрібна була, а цілковита терпимість в релігійному, моральному та політичному смислах. У тому то й біда, що на Україні та Волині

поляки довели унію до бажаної для них повноти, і результати їхньої діяльності досить швидко саме тут відобразилися у повстанні козаків. Якщо можна і навіть потрібно з політичної точки зору виправдовувати унію 1569 року, то релігійне завершення її було нещасливою утопією, котра підточила польську державу” [6, 23].

Проблемі Люблінської унії 1569 р. приділяв значну увагу ще один відомий російський історик кінця XIX – початку XX ст., професор, а згодом і ректор Московського університету Матвій Любавський. Більше того, з початку XX ст. у російсько-білоруській історіографії саме його схема стала панівною. Сутність її полягала в тому, що у Великому князівстві Литовському соціально-політичний розвиток у першій половині XVI ст. поступово визначався політичною емансипацією середньої шляхти, зокрема в її прагненні розширити свої права та вольності, чому противилися магнати. Боротьба цих верств за домінування в політичному житті детермінувала основну тенденцію політичного розвитку Князівства, а тому прийняття Статуту 1566 р. і Люблінської унії 1569 р. фактично означали перемогу саме шляхти, яка отримала прямий доступ до влади через сеймові та судові структури новоутвореної держави.

Присвятивши одну зі своїх праць становленню, історії та значенню литовсько-руського сейму, Матвій Кузьміч дійшов висновку, що цей суспільно-політичний інститут “виник у часи встановлення унії Великого князівства Литовського з Польщею”. Це зумовлювалося тим, що “події цієї епохи викликали до політичної самодіяльності найбільші суспільні сили великого князівства, дали їм можливість відчувати свою могутність і значення та потягли за собою визнання відомих політичних прав і на майбутні часи за їх сукупністю в особі литовсько-руського сейму”. Водночас історик доводить, що саме завдяки Люблінській унії “великокнязівська династія в Литовсько-Руській державі взагалі втратила міцну позицію, котру не встигла ще належним чином і затвердити за собою” [7, 169, 170].

Дослідник звертає також увагу на те, що в наступі на автономію Литви Польща спиралася на місцеву українську середню шляхту, яка змагалася в свою чергу за розширення власних прав. Тому головною силою, що протидіяла Польщі, були найбільші пани-ради, які, зрештою, змушені були поступитися. Середню ж шляхту, на думку вченого, привертало до Польщі надання їй рівних прав із польською шляхтою. Автономія Литовського князівства була справою, що на неї магнати витрачали величезний сімейний капітал у вигляді позик скарбниці держави, тому їм природно хотілося, як і до того, надалі господарювати та розпоряджатися нею. Оскільки ж унія загрожувала покласти цьому край, постільки литовські магнати їй опиралися.

Як стверджує дослідник, “унія розстроїла й нормальну течію польського державного життя”. І якщо “литовсько-руська шляхта посилилася від союзу з польською, то з іншого боку, і польське можновладство підкріпилося від союзу з литовською потужною аристократією” [7, 709, 821, 849]. Безпосередньо Люблінську унію Матвій Любавський вважав парламентарною, а основні її причини вбачав у зовнішній небезпеці Литовському князівству з боку Московської держави. І хоча погляд вченого на події 1569 р., як на межу, після якої “закінчилося самостійне існування Литовсько-Руської держави і відбулося “втілення” його в Корону Польську” [8, 312], не знаходить сьогодні багато прихильників, усе ж таки він значною мірою впливає і на новітню історіографію, передусім у негативному трактуванні Люблінської унії 1569 р.

Аналізуючи соціально-економічні наслідки Люблінської унії, зокрема стосовно українських земель, М. Любавський стверджував, що феодалний лад, який наскрізь проймав суспільний і політичний лад Польщі та Литви й розстроював їх державний організм, залишився незмінним і після унії, натомість нею був підтверджений і зміцнений. Окрім цього, дослідник зауважує: “Будучи органом панства й шляхти, польський уряд надав справу оборони та заселення України головним чином приватній ініціативі, приватним зусиллям місцевих землевласників. Роблячи всемірне сприяння розвитку та зміцненню панського, шляхетського землеволодіння в Україні, він не використовував тут належно і в належному напрямі народну колонізацію. Внаслідок цього на Україні почався хаос аграрних і повиннісних відносин, що призвело до жорсткої соціально-політичної боротьби козацтва та хлопства з панами і їхнім урядом. Отже, – заключає історик, – першочерговою, після приєднання України до Польщі, стала роздача пустель з метою їхнього заселення, в теорії

“добре заслуженним”, а на практиці – “вельможним” панам. Протягом 15 років від часу укладання унії Україна вкрилася низкою величезних маєтків польських магнатів” [9, 348].

Певною мірою актом не рівності, а найбільшого насилля з боку Польщі характеризує Люблінську унію Сергій Бершадський. Зокрема останній відзначає: “До Польщі приєднуються литовські землі, котрі ніколи їй не належали; приєднуються насильно, за розпорядженням короля Сигізмунда-Августа і польських державних чинів; приєднуються, незважаючи на протести представників Великого князівства Литовського і цілковиту неспроможність історичних титулів, на яких ґрунтують свої домагання поляки. Тільки традиційна прихильність до великокнязівського дому та повага святості присяги зупинили литовців від фактичного спротиву цим розпорядженням того самого великого князя, котрий три роки перед тим, під час видання Литовського статуту 1566 р., приносив урочисту присягу в тому, що землі Великого князівства Литовського не тільки не зменшить, але ще прагнутиме їх всіляко збільшувати та примножувати” [10, 57].

Оригінальне трактування Люблінської унії 1569 р. подає у своїх дослідженнях і такий російський історик, як Іван Лаппо [11]. Зокрема він запропонував альтернативний підхід до реконструкції внутрішньополітичних процесів у Великому князівстві Литовському напередодні сейму 1569 р. На думку вченого, значних розходжень у позиціях шляхти та магнатерії в питанні подальших взаємовідносин Литви і Польщі не було, а увага акцентувалася на солідарній обороні шляхетськими громадами Князівства загальнодержавних інтересів. Іван Лаппо відводив і значне місце вивченню правових аспектів розвитку внутрішньополітичних процесів у Великому князівстві Литовському. Провідним мотивом концепції Івана Лаппо є твердження стосовно збереження Великим князівством Литовським своєї політичної автономії, яка в подальшому, за часів короля Стефана Баторія, унаслідок сприятливих обставин набула більш виразнішого характеру.

Безпосередньо дослідник відзначає: “У 1569 р. була укладена Люблінська Унія, і держава Литовсько-Руська вступила в з’єднання з Польщею, залишаючись у цьому об’єднанні “панством” із рівним значенням іншому, що з’єдналося з ним унією, “панству”, тобто Польщі. Нові умови політичного життя, – продовжує історик, – з потребою охороняти свою самостійність і значення в об’єднаній Польсько-Литовській Речі Посполитій лягли в основу подальшого розвитку шляхетського ладу Великого князівства Литовського. Литовсько-Руський повіт також розвивався під впливом цих умов і визначився цілком зрозуміло у постановах статуту 1588 р., що був випрацюваний Литовсько-руськими станами згідно вимог, які висунуло життя Князівства в роки після Унії 1569 р., і згідно вимог подальшого торжества шляхетського первня, причому Литовсько-Руська шляхта, зрозуміло, могла спиратися, як на приклад, і на шляхетський устрій своєї “братії” поляків” [12, 144].

У свою чергу відомий російський історик Василій Ключевський вбачає одним із основних чинників польсько-литовської унії “великий церковний розкол у Західній Європі XVI ст., тобто церковну реформацію”. При цьому він досить справедливо зауважує: “В цілому я зі значною обмовкою приймаю думку, буцімто Русь жила цілком осібно від Західної Європи, ігноруючи її та ігнорована нею, не чинячи на неї та не сприймаючи від неї жодного впливу”. На думку цього дослідника, саме так сталося й у XVI ст.: “Щоб зміцнити династичний зв’язок Литви та Польщі, – стверджує Василій Осіповіч, – польський уряд на чолі з духовенством почав посилену пропаганду католицизму серед православної Литовської Русі... Але це не допомагало. Протестантизм оволодівав польським суспільством; навіть київський єпископ Пац відкрито проповідував лютеранський спосіб мислення”. Наводячи інші численні приклади “перемог” протестантизму в Литві та Польщі, історик стверджує, що саме вони “й підготували Люблінську унію 1569 р.”. Послаблення ж католицької пропаганди, яку підтримували королі, призвело до того, що “православне населення Литви припинило ставитися з острахом або вороже до польського уряду”. Разом із тим “цей поворот у народних настроях і зробив можливим продовження політичної унії Литви з Польщею” [13, 92,93,94].

Унія, укладена в Любліні 1569 р., на думку Василія Ключевського, “супроводжувалася надзвичайно важливими наслідками, політичними та національно-релігійними, для Південно-Західної Русі та всієї Східної Європи”. Зокрема, дослідник відзначає наступні:

“Областями старої Русі правив князівський рід Рюриковичів за згодою зі старшими вічевими містами. За Гедеміновичів цей хиткий урядовий клас змінила осіла аристократія великих землевласників, до складу якої ввійшли руські та литовські князі з їхніми боярами, а над цією аристократією... почав брати гору військовий клас дрібних землевласників, пересічна шляхта”. Зрештою, старші міста областей через магдебурзьке право, що замінило вічевий устрій, “перетворило їх на вузькостанові міщанські спільноти, позбавивши земського значення, участі в політичному житті країни. Панування шляхти, пожиттеві, а місцями й спадкові уряди та магдебурзьке право – такі три новини, привнесені в Литовську Русь польським впливом. Люблінська унія, – відзначає Ключевський, – своїми наслідками повідомила посилену дію й четвертої новини, що до того готувалася польським впливом, – кріпосному праву” [13, 96–97].

Свій погляд на проблему запропонував не менш відомий російський історик початку ХХ ст. – Георгій Вернадський. Зокрема, він наголошував на тому, що “легше було проголосити ці принципи (маються на увазі пункти привілею на унію 1569 р. – К. І.), ніж втілити їх у реальній дійсності”. Розвиваючи цю тезу, вчений стверджує: “Показово, що суперечності в цьому контексті були в самому тексті договору. Хоч злиття двох народів – поляків і литовців – і було проголошене, в договорі все ж таки згадувалися “два народи”, нехай і об’єднані... У подальшому розвитку взаємин між Польщею та Литвою автономія останньої підтверджувалася часто та в багатьох аспектах”. Щодо українського питання Георгій Володимирович вважає “дивним”, що “головний удар був нанесений унією по руських... Поступово, – продовжує він, – полякам вдалося поширити свій вплив на основну частину української шляхти, але вони не змогли домогтися того ж із українськими козаками та селянами. Невдовзі стало очевидним, – констатує дослідник, – що в Любліні Польща “проковтнула” більше ніж вона могла “перетравити” [14, 156].

У цілому дослідженнями початку ХХ ст. було запропоноване нове розуміння литовсько-польського унійного процесу. Був випрацьований багатофакторний підхід до історії, зокрема Люблінської унії, що ґрунтувався на поєднанні та переплетенні як зовнішніх, так і внутрішньополітичних причин зближення Польщі з Литвою. Щоправда, погляди істориків кінця ХІХ – початку ХХ ст. були залежні від суперечливих моментів, від часткового наслідування ідей попередньої історіографії, але внаслідок появи нових досліджень концепція Люблінської унії поступово набувала відносну послідовність і завершеність. Варто також згадати й інші дослідження, котрі не присвячені спеціально Люблінській унії, але так чи так згадують її в історичному контексті або ж дотичні до цієї проблематики [15].

Характеризуючи російсько-білоруську історіографію другої половини ХІХ – початку ХХ ст., потрібно відзначити її тенденційність, зумовлену передусім призвою імперських інтересів тогочасної Росії. Це спричинило й значний суб’єктивізм у поглядах на Люблінську унію 1569 р., яка свого часу не в останню чергу стала серйозним викликом Московській державі, з її претензіями на всю давньоруську спадщину. Ще однією характерною особливістю тогочасної історичної традиції було зосередження уваги в основному на юридичних наслідках і значенні польсько-литовської унії передусім для Великого князівства Литовського. Серед істориків цього періоду немає розмежування за етносоціальними ознаками і “руської ідентичності”, котра для них становить єдину спільноту, а тому майже зовсім не звернуто уваги на наслідки унії для етнічно українських і білоруських земель. Водночас не можна заперечити й позитивні надбання російської та білоруської історичної науки в аналізі питання. У цьому контексті потрібно відзначити введення до наукового обігу важливих джерел щодо унійного процесу і безпосередньо унії 1569 р., які суттєво вплинули на історіографічний процес.

### Література

1. Галенченко Г. “Шляхетская демократия” в Великом княжестве Литовском XVI – XVIII вв. // Белоруссия и Россия: общества и государства. – Москва, 1998; Дьяков В.А. Польская тематика в русской историографии в конце XIX – начале XX века // История и историки: Историографический ежегодник за 1978 год / Под ред. М.В. Нечкиной. – Москва, 1981. – С. 147–161; Кручковский Т.Т. Польская проблематика в русской историографии второй половины XIX века // Наш радавод. – Кн. 6. – Ч. 2. – Гродно, 1994; Нечухрин А.Н. Методологические основы российской историографии в 80-е годы XIX века – 1917 г.: смена парадигмы

- // Наш радавод. – Кн. 6. – Ч. 1. – Гродно, 1994. – С. 49–60; Сахаров А.М. Историография истории СССР: досоветский период. – Москва, 1988; Столяров А.М. История Великого княжества Литовского в отечественной историографии XIX – начала XX века: дисс... канд. ист. наук. – Казань, 2008; Цамугали А.Н. Борьба течений в русской историографии во второй половине XIX века. – Ленинград, 1977; Чарапіца В.М. Са скарбніцы кніжных паліц: (нарысы пра аўтографы даследчыкаў гісторыі Беларусі ў канцы XIX – пачатку XX стагоддзяў). – Мінск, 1994; Шама О.І. Польсько-литовська унія та інкорпорація українських земель до королівства польського на Люблінському сеймі 1569 року: дис... канд. іст. наук. – К., 1996; Янушкевіч А. Унія з Каронай ва ўнутранай палітыцы ВКЛ перад Люблінскім соймам 1569 г. // Беларускі гістарычны агляд. – Т. 10. – Сшытак 1/2. – Снежань, 2003.
2. Симоновский П.И. Краткое описание о козацком малороссийском народе и о военных его делах. – Москва, 1847.
  3. Коялович М.О. Люблинская уния или последнее соединение Литовского княжества с Польским королевством на Люблинском сейме в 1569 г. – СПб., 1863.
  4. Соловьёв С.М. История России с древнейших времён. – Т. 5–6. – Кн. III. – Москва, 1960.
  5. Соловьёв С.М. История России с древнейших времён. – Т. 9–10. – Кн. IV. – Москва, 1961.
  6. Довнар-Запольский М.В. Польско-литовская уния на сеймах до 1569 года. Исторический очерк. – Москва, 1897.
  7. Любавский М.К. Литовско-Русский сейм (Опыт по истории учреждения в связи с внутренним строем и внешней жизнью государства). – Москва, 1900.
  8. Любавский М.К. Очерк истории Литовско-Русского государства до Люблинской унии включительно. – Москва, 1915.
  9. Любавский М.К. Обзор истории русской колонизации с древнейших времён и до XX века. – Москва, 1996.
  10. Бершадский С.А. Литовский статут и польские конституции (Историко-юридическое исследование). – Санкт-Петербург, 1893.
  11. Лаппо И.И. Великое княжество Литовское за время от заключения Люблинской унии до смерти Стефана Батория (1569–1586). – Санкт-Петербург, 1901; Лаппо И.И. Великое княжество Литовское во второй половине XVI столетия: Литовско-Русский повет и его сеймик. – Юрьев, 1911; Лаппо И.И. Литовский Статут 1588 г. – Т. 1. – Ч. 1. – Каунас, 1934.
  12. Лаппо И.И. Великое княжество Литовское во второй половине XVI столетия: Литовско-Русский повет и его сеймик. – Юрьев, 1911.
  13. Ключевский В.О. Русская история. Полный курс лекций: В 3 кн. – Кн. 3. – Москва, 1995.
  14. Вернадский Г.В. Россия в средние века. – Москва; Тверь, 1997.
  15. Бестужев-Рюмин К.Н. Русская история. – Санкт-Петербург, 1885; Брянцев Д.И. История литовского государства с древнейших времён. – Вильно, 1909; Гейсман П.А. Начало конца Польши. – Санкт-Петербург, 1898; Иловайский Д.И. История России: В 4 т. – Москва, 1896. – Т. 2: Московско-литовский период или собиратели Руси; Кареев Н.И. Очерк истории польского сейма. – Москва, 1888; Любич Н.Н. Начало католической реакции в Польше. – Варшава, 1886; Погодин А.Л. Очерк истории Польши (1909). – Москва, 2002. Уманец Ф.М. Вырождение Польши. – Санкт-Петербург, 1872.

**Аннотация.** *Ивангородский К.В. Люблинская уния в российской и белорусской историографии второй половины XIX – начала XX вв. В статье обстоятельно проанализированы взгляды российских и белорусских историков второй половины XIX – начала XX вв. на Люблинскую унию 1569 года.*

**Ключевые слова:** *Люблинская уния, историография, исторический процесс*

**Summary.** *Ivangorodsky K.W. The Ljublin Union in the Russian and Belarus historiography of second half XIX – beginnings XX centuries. In the Article sights of the Russian and Belarus historians of the Second half XIX – the Beginnings XX Centuries on Ljublin Union 1569 year are analysed.*

**Key words:** *The Ljublin Union, historiography, historical process*

*Надійшла до редколегії 27. 03. 2010 р.  
Затверджена до друку 10.06. 2010 р.*